

רואים קרוב רואים שקוף: שקיפות במחקר איכותני

ד"ר רבקה תובל-משיח

הרצאה לפורום פל"א, 17.12.14

עמימות במחקר איכותני

- פלורליזם, פרשנויות מרובות, יצירתיות, - הם מהמאפיינים המרכזיים בגישות שונות במחקר איכותני.
- לכן, עמימות מתודולוגית בתהליך המחקרי, אינה רק בלתי נמנעת, אלא נתפסת כהכרחית ואפילו כיתרון (Morrow, 2005).
- חזן (2001) מתאר את המחקר האיכותני כ"הולך בדרך סלולה, אך אין לו מחוז חפץ מיועד" מכיוון שהוא מתנהל תמיד בדיאלוג משתנה ובלתי צפוי בין החוקר לנחקר ולסביבה.
- אולט (Oullette, 2001) מציעה לראות את המחקר האיכותני כאמנות שבה נוצרת יצירה חד פעמית ובלתי ניתנת לשחזור.

- "ספרים רבים מנסים לפרט איך לעשות מחקר איכותני, אך אין ספר המורה כיצד ללמד אותו. **אחת הדרכים לא ללמד מחקר איכותני בצורה אפקטיבית היא לנסות להיצמד לספר מתודי האומר לתלמיד איך לעשות מה.** לא הביצוע ולא ההוראה של מחקר איכותני/נרטיבי הם לינאריים. זהו במהותו תהליך אינדוקטיבי המערב את עיצוב כלי המחקר, כלומר את החוקר, כמדיום לגילויין ולפירושן של משמעויות" (Josselson, Lieblich, &)
4: 2003). (McAdams

- “Methodology, as a description from the past of how to investigate the present or anticipate the future, is never anything other than the already-thought seeking its own reflection” (Bentz and Kenny (1997) p. 82).

נגד עמימות?

- הביקורת על העמימות המוחלטת בתור אידאל מחקרי הגיעה משני כיוונים:
- **מבפנים**: בין חוקרים ותיאורטיקנים החלה להתגבש הסכמה שנדרשים קריטריונים ל"מהו מחקר איכותני טוב ותקף".
- **מבחוץ**: האקלים האקדמי שנצמד, במדעי החברה, ובפסיכולוגיה בפרט, למתודות ולתוצרים שאפשר לתארם בבהירות, באופנים המקובלים מדעית, בשיטתיות ובאופן סדור.
- קסן וקרומר-נבו מציעות, כי "בין אינטואיטיביות טהורה ובין גישות פוזיטיביסטיות המכתיבות קריטריונים נוקשים לאמות מידה מדעיות של מחקר, ישנו שביל ביניים המגדיר מצד אחד מהו תהליך מדעי של ניתוח נתונים איכותניים ומצד שני משאיר לחוקרים/ות טווח רחב של בחירות" (קסן וקרומר-נבו, 2010: 2).

הויכוח נמשך...

שיטתיות, הגדרות
מתודולוגיות ברורות,
ידועות מראש

יצירתיות, פתיחות,
עמימות, העדר
שיטתיות

שקיפות - Transparency

- לתוך הויכוח הזה, אני מבקשת להציע להכניס מושג שיכול לתווך בין שני הצדדים.
- מחד- הצורך ליצור ולדייק את כלי המחקר ושיטותיו כחלק מהתפתחותו הם ברורים והכרחיים, ומאידך, החוקר/ת צריכה לשכנע את הקורא/ת שמחקרו/ה אמין ותקף.
- לכן, אני מציעה להכניס את מושג השקיפות כמושג מפתח בתהליך המחקרי

מהי אחריותו של החוקר?

אחריות החוקר- המשך

- בהרצאה הנוכחית, אני מתמקדת באספקט אחד של אחריות החוקר/ת, והוא האחריות כלפי הקוראים- צרכני המחקר.
- בכדי לשכנע את הקורא/ת שהמחקר הוא אמין, תקף, בעל ערך ורלוונטי, לא מספיק שהחוקרת מפתחת מערך של כלים לאיסוף, ניתוח ופירוש הממצאים, אלא באחריותה גם לתקשר אותם לקורא, באופן שניתן יהיה להתחקות אחרי התהליך המחקרי ולעקוב אחר שיקולים במהלכו.
- מושג המפתח הוא: שקיפות

שקיפות

- שקיפות משמעה שהחוקרים צריכים לחשוף את כל התהליכים הרלוונטיים למחקר, תוך כדי פירוט כן של כל היבט מאיסוף המידע, הכללים ששימשו כדי לקודד את הנתונים, חלקים מהטקסטים במחקר, כדי לאפשר לקוראים להבחין בעצמם בתבניות ובתמות שעלו מתוך הניתוח, וכן כדי לאפשר לחוקרים אחרים לדעת איזה חלק מהנתונים זמין גם למחקרים אחרים (Altheide and Johnson, 1994; Hiles & Cermak, 2007; Yardley, 2000).
- בתהליך זה יש (לפחות) שני היבטים:
- **ההיבט הטכני** - של רישום ותיעוד מסודר של כל השלבים במחקר.
- **ההיבט הרפלקטיבי** - של שיקוף תהליכי החשיבה, השיקולים והדילמות שהיו מעורבים בשלבי המחקר.

שקיפות כמפת דרכים (רטרואקטיבית)

רפלקסיה על
המחקר

ניתוח

שאלות לגבי
השיטה והמדגם

תכנון המחקר

כמה שאלות מעניינות...

- מה משמעותה של שקיפות במחקר איכותני?
- האם בכלל ניתן להשיג שקיפות במחקר שבו המתודות והחלטות משתנות לאורך הדרך?
- מהם גבולותיה של השקיפות? או במילים אחרות, עד כמה צריך החוקר לפרט כל מה שעשה?
- מדוע שקיפות חשובה?

- Hiles & Cermak מציעים מודל שלבי לשקיפות שכולל שישה שלבים בהתאם להתקדמות המחקר:
 - שקיפות פרדיגמטית
 - שקיפות מתודולוגית
 - שקיפות לניתוח הנתונים ופרשנותם
 - שקיפות בהערכה ביקורתית של המחקר
 - שקיפות בהפצת הידע
- ככל שמתפתחות גישות שונות למחקר איכותני, ולניתוח-הצורך בתיאור שקוף ובהיר עולה

בעיות נפוצות...

- שתי דרכים בעייתיות להתמודד עם הצורך בשקיפות:
- לא להסביר כלום!
- לצטט מתוך ספרים מודלים ושיטות ניתוח, אך בלי להסביר כיצד הם מתבצעים בהקשר המחקר הנוכחי. זה נכון גם לשלב ההצעה, אבל גם ובמיוחד בשלב כתיבת העבודה עצמה.

מודל לשקיפות

- המודל מציע שבכדי לשפר את השקיפות, החוקרת צריכה לחשוב על ולהתייחס לשלוש שאלות מרכזיות לאורך המחקר:
 - מה עשיתי?
 - איך עשיתי?
 - מדוע עשיתי?
- התחנות:
 - תכנון המחקר
 - איסוף הנתונים
 - כתיבת העבודה/מאמר

Transparency

Audit trail

What I Did

Method

Guiding paradigm
Guiding Qualitative approach
Name of method used for analysis

How I did

Strategies

What is the hermeneutic approach?
What is the unit of analysis?
Purpose of analysis

Why I did

Reflexivity

Why specific method was chosen,
How my interest impacted analysis,
How context impacted the interaction and analysis?

Audit trail

- תיעוד של כל ההחלטות, התלבטויות ושיקולים של החוקרת לאורך המחקר, עוד משלב התכנון. של זה כולל גילוי כן של שינויים שהתרחשו בדרך, אינטראקציות עם המרואינים, הפתעות (לטוב ולרע), דברים שלא התרחשו לפי המצופה וכיו"ב.
- בשלב זה החוקרת כותבת את הדברים לעצמה.

Auditing

(Schwandt, 2007, 12-13)

- A systematically maintained documentation system. It is an organized collection of materials that includes the data generated in a study; a statement of the theoretical framework that shaped the study at the outset, explanations of the concepts, models and the like that were developed as part of the effort to make sense of the data, a description of the procedures used to generate data and analyze them, a statement of the findings or conclusions of the investigation, notes about the process of conducting the study, personal notes, and copies of instruments used to guide the generation and analysis of data. The audit trail can serve dual purposes: It can be used by the inquirer as a means of managing record keeping and encouraging reflexivity about procedures, and it can be used by a third party examiner to attest to the use of dependable procedures and the generation of confirmable findings on the part of the inquirer"

אוקי, רשמתי ותיעדתי הכל.
אבל איך עוברים מכל הפרטים שצברנו לתיאור תחום, ממוקד
ורלוונטי?

מה עשיתי במחקר?

- התשובות לשאלה זו מתייחסות ל:
 - שאלות המחקר המרכזיות
 - הפרדיגמה המחקרית
 - הגישה האיכותנית העיקרית בה נעשה שימוש (ביוגרפיה, תיאוריה מעוגנת בשדה וכו')
- השיטות לאיסוף הנתונים ושיקולים ביחס לאיסוף הנתונים (כולל איך וכמה מרואיינים גוייסו למחקר, מי וכמה סירבו להשתתף)
- השיטה שנבחרה כשיטת ניתוח. אם השיטה פותחה לצורך המחקר או עברה אדפטציה מגישה אחרת, צריך לציין איך הגישה נקשרת לגישות אחרות קיימות
- המהלך של המחקר- כולל משכו, האם היתה הפסקה בראיונות, האם החל ניתוח תוך כדי המחקר?

איך עשיתי את המחקר?

- השאלה של "איך" היא הקשה ביותר לתשובה בהירה.
- זאת במיוחד בגלל טבעו האינטואיטיבי, לעתים לא מודע, והבלתי מובנה של הניתוח

- It is much more difficult to identify and record the moment during which we have come to understand that a theme has emerged in the analysis than to document the order of questions in the interview, or to retrospectively describe how research was presented to participants. (Tuval-Mashiach, in preparation)

- השקיפות ביחס לניתוח היא חיונית. החוקרת אמורה לסייע לקוראי המחקר להבין איך היא עברה מהטקסטים הגולמיים, ומכל התכנים הרבים המופיעים בהם- אל הניתוח הכתוב, ואיך הגיעה למסקנותיה. אני מציעה כמה אסטרטגיות שיכולות לסייע לחוקר/ת להיות יותר מודע לבחירותיו/ה ולשיקולים בדרך.

אסטרטגיות

- שאלות הקשורות ל"איך עשיתי את המחקר כוללות:
- איך התפתח הניתוח? מה היו השלבים בניתוח? האם היו תמות או מושגים מנחים שהחוקר חיפש למצוא, או שהניתוח התפתח באופן פתוח לגמרי?
- כמה אנשים היו מעורבים בניתוח ומה היה תפקידם?
- איך סווג ואורגן החומר כדי להציגו?
- מהי הגישה ההרמנויטית של החוקר? האם ההרמנויטיקה היא של תיקון או של דמיסטיפיקציה? (בעקבות ג'וסלסון, 2004)
- מהי יחידת הניתוח? הטקסט כולו, חלק ממנו, כל הטקסטים במדגם?

למה עשיתי?

- השאלה השלישית מתייחסת ל"מדוע עשיתי כפי שעשיתי". פה המאמץ הוא לשקף את הרציונלים שעמדו בבסיס קבלת החלטות שונות, הסיבות לבחירת גישות ושיקולים שונים לאורך הדרך, המעורבות של החוקר/ת בשדה המחקר, כולל היכרות מוקדמת ויחסים עם המשתתפים במחקר.
- שיקולים הקשורים לשאלה זו כוללים:
- מדוע נבחרה הגישה התיאורטית הספציפית למחקר?
- מדוע נבחרה גישה מתודולוגית ספציפית?
- מהן ההצדקות לשינויים שנערכו במהלך המחקר (למשל ביחס לשינוי המדגם, או לשאלת המחקר, או לשם העבודה, או לפרוטוקול הראיון)?

רפלקסיביות

- במובנה הצר, רפלקסיביות מוגדרת כ

"The process of critical self-reflection on one's biases, theoretical dispositions, preferences and so forth"
(Schwandt, 2007, p. 260).

- ההנחה שרפלקסיביות "מנקה" את ההטיות של החוקר/ת, התחלפה בהבנה שהסובייקטיביות שלו/ה היא בלתי נמנעת, ולכן המטרה אינה "נקוי הטעויות" אלא הצבת היבטים אלו באופן מפוכח וכן, והתייחסות אליהם בזמן הניתוח והכתיבה.

- הסובייקטיביות של החוקר פועלת לאורך כל הדרך המחקרית, גם בשלב הניתוח!

דרכים להגביר רפלקסיביות

- כתיבת יומן אישי לאורך המחקר
- התייעצות ושיתוף עם עמיתים לגבי אספקטים אישיים של החוקר ביחס למחקר, לשאלת המחקר, לקשר עם המשתתפים, לניתוח...
- פידבק מאחרים (כולל ממשתתפי המחקר)
- במודל שאני מציעה, רפלקסיביות היא השלב האחרון, שיש בו גם מעין מבט על, אבל באופן אמיתי, היא מצויה לאורך כל התהליך המחקרי.

שקיפות לגבי "הדרכים שלא נבחרו"

- בדרך כלל, גם חוקרים המשתפים בשיקוליהם, כותבים רק על מה שנעשה במחקר, לא על מה שהחליטו לא לעשות.
- לכן, היכולת שלנו כקוראים לשפוט את איכות המחקר ותקפותו היא תמיד מוגבלת לפרטים ולהקשר שקיבלנו.
- זה נכון גם לגבי מחקר כמותי.

- כמובן ששיתוף ב"מה שלא נחקר" הוא חסר גבולות ועלול להיות אינסופי. לכן, אני מציעה לשתף ב"אין" בשני מקרים:
1. אם מטרת המחקר או שאלת המחקר הבסיסית השתנתה, או אם רכיב מרכזי במחקר השתנה.
 2. אם הבחירה המתודולוגית שונה מהמקובל בגישה המחקרית-כדאי להסביר מדוע לא נבחרה ברירת המחדל.

אתגרים וקשיים בשקיפות

- מגבלות המקום והפורמט בכתבי עת
- המבנה הלינארי של המאמר המדעי
- דגש על תוכן ולא על מתודולוגיה

איך מחליטים מה לשקף?

ההחלטה אינה שרירותית או פשוטה. שלושה שיקולים:

1. אבחנה בין אירועים משמעותיים לאורך המחקר, ובין אירועים זניחים.

2. מטרת הפרסום: במאמר המדגיש את הממצאים, צריכה להיות שקיפות לגבי הניתוח, במאמר מתודולוגי- יש יותר מקום להיבטי שקיפות שונים.

3. במת הפרסום: כתב עת מאפשר פחות מקום לשקיפות מאשר דוקטורט או תזה.

במקום סיכום

חשבו על שקיפות כדרך
להכניס את הקוראים אל
מאתורי הקלעים של זירת
המחקר שלכם!

תודה על ההקשבה!